

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бараненко С.М., Яковлєв А.В.

студенти,

Донецький національний університет

ЖІНОЧИЙ ОБРАЗ У СМІХОВІЙ КУЛЬТУРІ 1920-Х РОКІВ (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ «КРОКОДИЛ»)

Револьюційні події 1917 року в Росії поставили на порядок денний вирішення так званого «жіночого питання». Розпочинається процес емансипації жінок у житті країни; щоб показати процес будування справедливого рівного суспільства, більшовицька влада надає жінкам ряд прав. Перша Конституція Радянської держави поставила знак рівняння між чоловіками і жінками. З одного боку, тепер «нова жінка» соціалістичної держави мала всі права, але, з іншого боку, на неї обрушується і низка обов'язків щодо будування «світлого майбутнього».

Поняття «нова жінка» увібрало у себе масу складових, що зазначають роль радянської громадянки. Серед них – жінка-трудівниця і жінка-активістка, яка за обов'язками майже не має відмінностей з чоловіками. З появою «нової жінки», зрозуміло, повинно було з'явитися поняття «нової жіночої моди» і краси. Певні норми знайшли поширення у величезному масиві літератури та преси – жінка одночасно постає охоронцем домашнього очага, дбайливою матір'ю, громадською активісткою, спортсменкою, невтомною трудівницею тощо.

Для того, щоб проаналізувати місце жінки в суспільстві важливо звернутися до сміхової культури, яка, на відміну від офіційної, дасть можливість дослідити проблемні моменти в питанні рівноправності [1, с. 22]. Отже мета статті – дослідити образ «нової жінки» на прикладі карикатур журналу «Крокодил» 1920-х рр. Вибір джерела не є випадковим. Журнал «Крокодил» – наймасовіше радянське сатиричне видання, що користувалося величезним попитом у всіх верствах населення СРСР. Зміст джерела – карикатури, памфлети та фейлетони на різноманітні злободенні теми. Не оминув журнал і образу «нової жінки». Більш того – він викривав всілякі негативні прояви поведінки радянських жінок, показував немічність «буржуазних міщанок», їхню відірваність від життя суспільства.

Аналізуючи зміст джерела, виділимо конкретні тематичні блоки:

- зовнішній вигляд «нової радянської жінки», прояви тогочасної моди;
- взаємовідносини жінки з чоловіками (сімейне життя, відносини на роботі тощо);
- викриття негативних рис в образі ідеальної жінки «нового типу».

Карикатури журналу «Крокодил» показували своїм читачам зовнішній вигляд жінки. «Модниця» періоду непу в СРСР мала доволі яскравий вигляд – елегантна шляпка на французький манер, з-під якої недбало вилазить волосся, хутряне пальто, шкіряні рукавички. Біде обличчя виділяли яскраво на помаджені губи [2, с. 4]. Улітку у гардеробі жінки можемо бачити кофту, що стягує фігуру, спідницю до коліна, туфлі на високих підборах. Вуха жінки прикрашають великі сережки. Такий образ жінки не дуже шанувався в радянському суспільстві, тому і зображався він поруч з непманом або міщанином [3, с. 8].

Поступово журнал починає показувати всю нікчемність, безглуздість тих, хто женеться за модою. Так на карикатурі ми бачимо двох «модниць», що прийшли до магазину одягу. Їхній зовнішній вигляд вражає і одночасно шокує: плаття, що складається із різнокольорових клаптиків, увішаних обірваними шматками хутра, зім'яті рукавички, замурзані туфлі, розфарбовані очі. У гонитві за речами жінки приходять до жаху, бо ціни на модний одяг дуже високі [4, с. 6]. Давалось зрозуміти, що все це не потрібно радянській громадянці; що жінка не стає привабливіше, якщо на ній модний аксесуар.

Взаємовідносини жінок з чоловіками описувались в «Крокодилі» доволі різноманітно. З одного боку – це жінка, яка завдяки своїм фізичним даним має значний вплив на чоловіків на вищих посадах (це показує ставлення сатириків-чоловіків до думки, що жінка досягає всього тілом; у цьому вбачаємо прояви побутово-культурницького сексизму, що був характерний Європі першої половини ХХ ст.). Так, дружина рядового службовця, для того, щоб не звільнили її чоловіка, сидить на колінах у начальника і дозволяє йому до себе залицятися [5, с. 5]. Інший випадок – коли не дуже старанна працівниця «грудню відстояла робоче місце», приваблюючи начальника [6, с. 7].

Зовсім інший бік відносин висвітлюють нам карикатури, які розкривають принизливе ставлення до жінок з боку чоловіків. Так ми бачимо, як «освічений» чоловік б'є книгою «Свободная женщина» по голові свою дружину і тягає її за волосся по підлозі, тим самим «навчаючи» її «жити по-новому». Побиття супроводжується лайливими фразами «дура», «раба нещасна» [7, с. 4]. Подібні справи були і з відносинами на службі. Так, на карикатурі на останній сторінці випуску ми бачимо висуванку, що пригнічено схилила голову. Поруч з нею зображувався крокодил, який звертався до неї із сарказмом: «Эх, милая! Нигде тебе ходу не дают. Даже у меня в журнале задвинули тебя на последнюю страницу. А все потому, что у меня в редакции одни мужики работают» [8, с. 12]. Можна побачити, що сатирики й самі бачили дискримінаційні явища стосовно жінок, але ставилися до цього не з відповідальністю, а з гумором.

Також в деяких карикатурах можна простежити небажання чоловіків сприйняти жінку як повноцінний суб'єкт і елемент суспільства. Наприклад, штовхнувши жінку, чоловіки не бачили у цьому нічого поганого, аргументуючи це тим, що «це не жінка, а обивателька» [9, с. 11].

«Обивателька» – доволі популярний образ у журналі, який увібрав у себе негативні риси деяких радянських жінок. Вони зображувалися неробами, які

своїм небажанням щось робити шкодили «будуванню світлого майбутнього». У «Крокодилі» зустрічається фейлетон, у якому головна героїня – типова обивателька, яка шукає собі всілякі побутові зручності. У парі з такої жінкою знаходився молодий комсомолец, що потакав їй та нічого не дозволяв робити крім як ходити по театрам та паркам [10, с. 11]. Також зустрічаємо карикатуру на якій члени комісії з покращення побуту займаються пияцтвом. У центрі малюнка – молода дівчина у нетверезому стані, яка дозволяє себе обіймати нахабному комсомольцю [11, с. 5].

Критиці піддає «Крокодил» і дружин керівників підприємств. Відомий випадок, коли дружина одного помзава забажала отримати посаду державної касирки. З волі свого чоловіка вона змогла досягти бажаного (при цьому була звільнена інша жінка, яка була обізнана у своїй праці). Однак замість заняття своїми прямими обов'язками дружина помзава займається читанням романів. Безліч скарг не допомагають добитися справедливості – чоловік-помзав має впливових товаришів [12, с. 2].

Викривають сатирики і такі негативні явища суспільства, як походи до ворожок і користування їхніми послугами. Так, відома ситуація, коли молода комуністка з Єнакієва побувала у ворожки (візит коштував 50 копійок), щоб вплинути на свою долю. Наприкінці фейлетону сатирики роблять висновок, що за допомогою ворожок можна не тільки виграти партію, але і бути з неї виключеною [13, с. 10].

Таким чином, образ жінки у сміховій культурі відображає, з одного боку «народне» ставлення до жінок у СРСР (бо саме «народне розуміння» проблеми залучали сатирики у творчому процесі), а з іншого – й офіційно схвалене (бо журнал «Крокодил» у цей час продавався майже нерозривно з газетою «Правда» – головним друкованим органом правлячої партії, що визначало певний рівень державного контролю та цензури). На прикладах сатиричних творів у журналі «Крокодил» ми бачимо, що, не зважаючи на те, що СРСР одним із перших серед державних утворень світу зрівняв жінок і чоловіків у громадянських правах, радянське суспільство ще не вийшло на рівень розуміння рівності між людьми та вбачало, що за жінками мають бути закріплені певні соціальні ролі, відхід від яких вбачався вадою, проявом декадентства, «міщанства». Особливо сатирики акцентували на аморальності використання жінками своєї привабливості для досягнення цілей, що відображує морально-ціннісні характеристики епохи: радянське суспільство пережило «сексуальну революцію» і дивним чином поєднало сповідання «прогресивних ідей соціалізму» із побутово-соціальним консерватизмом. Звідти – утвердження «чоловічого» розуміння ролі жінки у суспільстві (наприклад, «жінки усього в житті добиваються «груддю»») в сміховій культурі СРСР.

Список використаних джерел:

1. Стяжкіна О. Сміхова культура України другої половини ХХ століття: освоєння жіночого образу / О. Стяжкіна // Етнічна історія народів Європи. – 2001. – Вип. 10. – С. 21–29.
2. Малютин И. Борьба с протекцией / И. Малютин // Крокодил. – 1926. – № 42. – 12 с.
3. К. Е. У маникюрыши / К. Е. // Крокодил. – 1926. – № 15. – 12 с.

4. Ганф Ю. Крик моды / Ю. Ганф // Крокодил. – 1926. – № 19. – 12 с.
5. Ротов К. Примерная жена / К. Ротов // Крокодил. – 1926. – № 19. – 12 с.
6. Ганф Ю. Отстояла / Ю. Ганф // Крокодил. – № 42, ноябрь 26, с. 7(12).
7. Ганф Ю. Просвещенный супруг / Ю. Ганф // Крокодил. – 1926. – № 8. – 12 с.
8. Ганф Ю. Редкое сочувствие / Ю. Ганф // Крокодил. – 1927. – № 5. – 12 с.
9. Малютин И. Обывательница / И. Малютин // Крокодил. – 1926. – № 15. – 12 с.
10. Левин Б. Обыватели / Б. Левин // Крокодил. – Там само.
11. Хомзе К. К роспуску лишних комиссий / К. Хомзе // Крокодил. – 1926. – № 30 – 12 с.
12. Митницкий Л. Рука / Л. Митницкий // Крокодил. – 1926. – № 42. – 12 с.
13. Работа среди женщин // Крокодил. – 1926. – № 41. – 12 с.

Валявська К.В.

аспірант,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ТОВАРИСЬКЕ ЖИТТЯ ЯК ПОЛЕ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
«СВІТСЬКОГО ТОВАРИСТВА» БУКОВИНИ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ – 1914 РІК)**

Досі дослідження товариського руху Буковини в австрійський період стосувалися лише окремих етносів краю. Тому важливим є висвітлення товариського життя із урахуванням поліетнічності краю. Адже Буковина у австрійський період, крім автохтонного населення – українців та румунів, стала батьківщиною й для німців, євреїв, поляків, вірменів. Найпомітніше взаємодія між представниками різних народів краю проявлялася у площині світських заходів, які організовували товариства.

Метою дослідження є аналіз діяльності товариств через аспект світського життя, носіями якого були вищі прошарки суспільства.

Серед істориків, об'єктом дослідження яких є діяльність окремих національних товариств Буковини слід виокремити О. Добржанського, А. Горука, С. Осачука, останній найбільше звертає увагу на роль світських заходів в житті товариств та населення Буковини.

Джерельну базу дослідження складають спогади Є. Пігуляка, Г. Дроздовського, статистичні матеріали, листування товариств із дирекцією поліції м. Чернівці та газетні повідомлення.

Завдяки законам 60-х рр. ХІХ ст., які декларували широкі демократичні свободи, зокрема закон про об'єднання та збори 1867 р., поступово представники вищих прошарків суспільства почали гуртуватися навколо широкої сітки різних товариств. За статистичними підрахунками в 1882 р. на Буковині нараховувалось 170 товариств, серед яких кількість благодійних товариств – 34, казино-товариств – 17, читальних товариств – 14, музичних – 4 [1, с. 22].